

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за порушення в галузі електроенергетики : Закон України від 31 трав. 2005 р. № 2598-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2598-15#Text>.
2. Статистика / Офіс Генерального прокурора : [сайт]. URL: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>.
3. Тарасенко О. С. Окремі засади адміністративно-правового регулювання суб'єктів державного фінансового моніторингу: зарубіжний досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 575–579. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2023/136.pdf
4. Advanced Review, Christian Breyer (2017) Definitions and dimensions of energy security: a literature review. *WIREs Energy and Environment*. Vol. 7, Issue 1. P. 1–34. <https://doi.org/10.1002/wene.268>. URL: <https://wires.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/wene.268>
5. Cherniavskiy, S., Dzhuzha, A., Babanina, V., & Harust Yu. (2022). Financial and Economic Security in Ukraine: Improving a System based on the International Example. *Review of Economics and Finance*. 20 (1). P. 208–215. DOI: 10.37635/jnalsu.28(4).2021.157-168. URL: https://refpress.org/wp-content/uploads/2022/10/Cherniavskiy_REF.pdf

Заревняк Давид Васильович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
2 курсу 207 навчальної групи навчально-
наукового інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Чижов Денис Анатолійович,
професор кафедри
конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ПРАВА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: БАЛАНС МІЖ КОНСТИТУЦІЙНИМИ ГАРАНТІЯМИ ТА СЛУЖБОВИМИ ОБМЕЖЕННЯМИ

Права військовослужбовців Збройних Сил України визначаються як похідні від конституційних прав і свобод людини та громадянина, гарантованих Конституцією України (ст. 3, 17, 24), які забезпечують визнання людини найвищою соціальною цінністю, захист суверенітету держави та рівність усіх перед законом, однак з урахуванням специфіки військової служби, що передбачає особливі обов'язки та обмеження для забезпечення національної безпеки [5].

Актуальність теми набирає сили в контексті воєнного стану,

продовженого в Україні з 2022 року і чинного станом на листопад 2025 року (продовжено з 5 листопада 2025 року на 90 днів до приблизно 3 лютого 2026 року), коли цей баланс стає складним для підтримки мотивації особового складу ЗСУ, захисту їх прав та плідного виконання оборонних завдань, як передбачено Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (№ 2011-ХІІ) (далі – Закон № 2011-ХІІ) [4; 8]. Мета цього аналізу полягає у розгляді механізмів балансу між конституційними гарантіями та службовими обмеженнями для військовослужбовців ЗСУ з метою утворення рекомендацій стосовно удосконалення законодавства та посилення захисту їх прав в умовах тривалого воєнного стану, що сприятиме підвищенню ефективності обороноздатності держави. Підхід полягає в інтеграції аналізу актуальних змін у законодавстві, пов'язаних з воєнним станом 2022–2025 років (включаючи продовження до 2026 року), та фокусі на практичних аспектах застосування прав у реальних бойових умовах, що відрізняється від попередніх досліджень, орієнтованих переважно на мирний період, і враховує сучасні виклики, такі як посилення соціального захисту та судового нагляду за обмеженнями.

Конституція забезпечує військовослужбовцям Збройних Сил України право на життя, здоров'я та соціальний захист, яке не обмежується і реалізується через державні компенсації за ризики військової служби, це можуть бути пільги, пенсії та медичне забезпечення, як визначено Законом № 2011-ХІІ, у якому військовослужбовці мають право на безоплатну медичну допомогу у військово-медичних закладах охорони здоров'я, щорічні медичні огляди та санаторно-курортне лікування, а також пенсійне забезпечення за вислугу років або у разі інвалідності [4]. Саме це є компенсацією за можливі ризики, забезпечуючи відновлення здоров'я та соціальну підтримку, яка є невід'ємною частиною конституційного права на життя та здоров'я (ст. 27 Конституції України) [5].

Військовослужбовці ЗСУ зберігають конституційне право на свободу думки, совісті та релігії (ст. 34, 35 Конституції України), воно не підлягає обмеженню, але пристосовується до вимог військової дисципліни через капеланську службу, запроваджену Законом України «Про Службу військового капеланства» (№ 1915-ІХ), яка призначена для організації заходів для задоволення духовно-релігійних потреб військовослужбовців, включаючи проведення богослужінь, релігійних обрядів, а також морально-духовну підтримку в умовах служби [3; 5]. Капелани, як священнослужителі зареєстрованих релігійних організацій, забезпечують здійснення цих прав без порушення військової субординації, тим самим підкреслюючи рівновагу між особистою свободою та службовими обов'язками.

Соціальні права військовослужбовців ЗСУ на достатній життєвий рівень, освіту та сім'ю, гарантовані ст. 46–48 Конституції України, реалізуються з додатковими пільгами для сімей, включаючи переважне право на працевлаштування, безоплатний проїзд, оплату навчання та житлове забезпечення, як передбачено Законом № 2011-ХІІ, де члени сімей військовослужбовців мають право на соціальну підтримку, зокрема, в разі

загибелі чи інвалідності годувальника, з метою забезпечення стабільного життєвого рівня та захисту сімейних інтересів [4; 5]. Ці забезпечення розповсюджуються на ветеранів та сім'ї загиблих, підкреслюючи державну компенсацію за обмеження, пов'язані з військовою службою.

Для забезпечення дисципліни та бойової готовності військовослужбовців Збройних Сил України необхідні службові обмеження їхньої свободи пересування та спілкування. Визначені обмеження включають, але не обмежуються, вільне пересування під час служби, заборону на політичну діяльність, організацію страйків і вільне пересування, згідно зі ст. 17 Закону України «Про Збройні Сили України» (№ 1934-ХІІ), де військовослужбовці зобов'язані призупинити своє членство [2].

Практика Конституційного Суду України підтверджує, що ці обмеження є пропорційними та встановленими законом, а не свавільними, оскільки вони необхідні для збереження національної безпеки без порушення фундаментальних прав.

Закон України № 2011-ХІІ «Про державну таємницю» обмежують підприємницьку діяльність і конфіденційність військовослужбовців ЗСУ, щоб запобігти конфліктам інтересів і захистити державну безпеку [1; 4]. Таким чином, військовим заборонено займатися бізнесом, бути членами громадських організацій з політичних причин або розголошувати державні таємниці. Державні гарантії соціального захисту компенсують ці заборони, гарантуючи пропорційність обмежень відповідно до рішень Конституційного Суду, що виключає свавільне застосування.

Обмеження, введені в Україні під час воєнного стану, який триває з 5 листопада 2025 року до 3 лютого 2026 року, включають додаткові заборони на відпустки, демобілізацію та вільне пересування, згідно з Указом Президента № 615/2025. Це також включає зміни до законодавства про мобілізацію, яке не передбачає демобілізації та встановлює нові правила про відстрочки від призову з 1 листопада 2025 року. Як наголошує практика Конституційного Суду, ці заходи пропорційні та тимчасові, щоб балансувати між силою армії та захистом прав у надзвичайних ситуаціях.

Для військовослужбовців Збройних Сил України юридичні механізми захисту прав, такі як нагляд адміністративних судів і звернення до Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), а також соціальний супровід і ветеранські програми, передбачені Законом України № 2011-ХІІ та діяльність Міністерства у справах ветеранів, допомагають балансувати між конституційними гарантіями та службовими обмеженнями оскарження судових рішень і забезпечення доступу до правосуддя, тоді як ЄСПЛ розглядає скарги на порушення прав, такі як у справі «Андрушко проти України» щодо компенсації витрат на форму, що підкреслює пропорційність обмежень [6, с.168; 7].

Крім того, програми Міністерства ветеранів, такі як «Будинок ветерана «Бандерівський Схрон» і «Програма професійного розвитку для ветеранів АТО/ООС «Кіберзахисники», надають соціальну адаптацію та психосоціалізацію.

Додаткові пільги для військовослужбовців ЗСУ та їх сімей, включаючи безплатне медичне забезпечення, можливості навчання та житлові гарантії, є частиною компенсаційних заходів балансу. У 2025 році ветерани АТО/ООС та учасники бойових дій мають право на 75% знижку на комунальні послуги, безплатне лікування та реабілітацію, державну цільову підтримку для освіти та житлові гарантії, що є компенсацією за обмеження. Крім того, є програми, доступні через Український фонд ветеранів і платформу «Ветеран PRO», яка забезпечує рівновагу між обов'язками служби та захистом прав ветеранів.

Отже, варто визначити, що права військовослужбовців ЗСУ базуються на конституційних гарантіях захисту життя, здоров'я, соціальних і духовних потреб, але вони обмежуються службовими вимогами підтримки дисципліни та національної безпеки, особливо в умовах воєнного стану. Юридичний захист, соціальні пільги, програми ветеранів і судовий нагляд забезпечують баланс між цими гарантіями та обмеженнями. Вони також компенсують обмеження та сприяють ефективності ЗСУ. Удосконалення законодавства, враховуючи труднощі воєнного часу, є важливим для посилення прав військовослужбовців та їхніх сімей, а також для підвищення мотивації та обороноздатності держави.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про державну таємницю» : від 21.01.1994 № 3855-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 16. Ст. 93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>
2. Закон України «Про Збройні Сили України» : від 06.12.1991 № 1934-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 9. Ст. 76. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12>
3. Закон України «Про Службу військового капеланства» : від 30.11.2021 № 1915-ІХ // Відомості Верховної Ради України. 2022. № 4. Ст. 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20>
4. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» : від 20.12.1991 № 2011-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 15. Ст. 190. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12>
5. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
6. Медвідь Л. П. Права, свободи та обов'язки військовослужбовців в Україні: конституційно-правові аспекти. *Freedoms and Duties of Servicemen in Ukraine: Constitutional and Legal Aspects.* – 2016. URL: <https://elar.navy.edu.ua/bitstreams/c2a6131b-5798-497b-b490-2a6cb9b4c7b7/download>
7. Міністерство у справах ветеранів України. План роботи Міністерства у справах ветеранів України на 2025 рік: наказ від 30.04.2025 № 390. URL: <https://mva.gov.ua/plan-roboti-ministerstva-u-spravah-veteraniv-ukraini-na-2025-rik-1>

8. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 20.10.2025 № 793/2025 // Офіційний вісник Президента України. 2025. № 23. Ст. 128. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/793/2025>

Івченко Анна Русланівна

здобувачка ступеня вищої освіти бакалавра
2 курсу 214 навчальної групи навчально-
наукового інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Осауленко Андрій Олександрович,

професор кафедри
конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

**ЗНАЧЕННЯ ЗАБОРОНИ КАТУВАНЬ, ЖОРСТОКОГО,
НЕЛЮДСЬКОГО АБО ТАКОГО, ЩО ПРИНИЖУЄ ГІДНІСТЬ,
ПОВОДЖЕННЯ ЧИ ПОКАРАННЯ В УКРАЇНІ**

Заборона катувань, а також жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поведження або покарання посідає ключове місце у системі міжнародних стандартів захисту прав людини. Стаття 3 Європейської конвенції з прав людини [1] встановлює абсолютний характер цієї заборони, що не допускає жодних відступів, навіть в умовах війни, надзвичайного стану чи інших кризових ситуацій. Подібні положення містяться у Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, інших актах ООН.

Найбільш розгорнуте міжнародно-правове визначення катування міститься у ст. 1 Конвенції ООН проти катувань. Катування визначається як навмисне завдання особі значного фізичного чи морального болю або страждань з певною ціллю – отримання інформації чи зізнань, покарання, залякування, що ґрунтується на дискримінації і здійснюється за участю або з відома представників держави [2]. При цьому страждання, що є наслідком законних санкцій, не вважаються катуванням. В міжнародно-правових актах підкреслюється обов'язковість криміналізації таких діянь та недопустимість їх виправдання будь-якими винятковими обставинами.

Наявність міжнародних зобов'язань та відповідних положень національного законодавства не усуває актуальності проблеми застосування катувань і неправомірного насильства на території України. Встановлені факти застосування таких заходів з боку співробітників правоохоронних структур мають на меті, зокрема, отримання самообмов або підвищення статистичних показників розкриття кримінальних правопорушень. Резонанс публічних проваджень, пов'язаних із летальними випадками серед затриманих унаслідок